

УДК 331.5:374.7:001.891

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V52(2025)-24

Самодай К. С., аспірантка, Сумський державний університет, м. Суми, Україна

ORCID ID: 0000-0002-8462-2976

e-mail: samodaismr@gmail.com

Методологічні підходи до адаптації ринку праці через освіту впродовж життя

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки ефективних методологічних підходів до швидкої перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, що забезпечують їх конкурентоспроможність на трансформованому ринку праці. Особливу увагу приділено вивченню місцевого досвіду реалізації програм безперервної освіти в прикордонних регіонах, які найбільше постраждали від військової агресії.

Метою статті є дослідження методологічних підходів до адаптації ринку праці України через систему безперервної освіти в умовах воєнного стану та визначення ефективних механізмів перепідготовки робочої сили. У статті аналізуються трансформації українського ринку праці під час війни, зокрема втрати в ключових секторах економіки, географія переміщення бізнесу та персоналу, статистика щодо внутрішньо переміщених осіб (ВПО) і фахівців, які виїхали з країни.

Розглянуто теоретичні основи безперервної освіти та методологічні принципи адаптації робочої сили до нових умов. На основі кейс-стаді з досвіду Сумської громади у впровадженні програм безперервного навчання проаналізовано місцеві ініціативи з перепідготовки та адаптації населення до змін на ринку праці. Оцінено ефективність співпраці між місцевими органами влади, навчальними закладами та підприємцями.

Надано практичні рекомендації щодо розширення програм безперервного навчання, зокрема механізми фінансування, зміни у державній політиці та законодавстві, а також стратегії посилення співпраці між зацікавленими сторонами.

Ключові слова: освіта впродовж життя; адаптація ринку праці; перекваліфікація; воєнний час; безперервна освіта; трансформація економіки; внутрішньо переміщені особи.

Samodai Kateryna, Postgraduate student, Sumy State University, Sumy, Ukraine

Methodological Approaches To Labour Market Adaptation Through Lifelong Learning

Abstract. Introduction. The study's relevance is determined by the need for effective methodological approaches to rapidly retrain and upskill workers to ensure their competitiveness in a transformed labor market. Particular attention should be given to studying the implementation of continuing education programs in border regions that have been most affected by military aggression.

Purpose. This article aims to examine the methods of adapting Ukraine's labor market through a system of lifelong education under martial law and to identify effective mechanisms for retraining the workforce.

Results. The article analyzes the Ukrainian labor market's transformations during the war, including losses in key economic sectors, business and personnel relocation geography, and statistics on internally displaced persons and specialists who have left the country. The article also considers the theoretical foundations of continuous education and the methodological principles for adapting the workforce to new conditions. A case study of the Sumy community's experience implementing lifelong learning programs analyzes local initiatives for retraining and adapting the population to changes in the labor market. The effectiveness of cooperation between local authorities, educational institutions, and entrepreneurs is evaluated.

Conclusions. The study provides practical recommendations for expanding lifelong learning programs, including financing mechanisms, changes to state policy and legislation, and strategies for strengthening cooperation between stakeholders. The study shows that successfully adapting to the labor market requires a comprehensive approach combining government support, local initiatives, and the active participation of educational institutions and businesses. Experience implementing lifelong learning programs in wartime conditions shows the importance of flexibility and a rapid response to changing market demands. Further research should focus on developing standardized methodologies for assessing the effectiveness of retraining programs and creating sustainable financing models for continuing education during postwar recovery.

Keywords: lifelong learning; labor market adaptation; retraining; wartime; continuing education; economic transformation; internally displaced persons.

JEL Classification: I28; J24.

Постановка проблеми. Початок повномасштабної російської агресії проти України кардинально змінив структуру національного ринку праці, створивши безпрецедентні виклики для системи працевлаштування та професійної підготовки кадрів. Військові дії призвели до руйнування промислової

інфраструктури, масового переміщення населення та радикальної трансформації економічних пріоритетів держави. Особливої актуальності ця проблематика набуває в контексті масштабних міграційних процесів, зміни освітніх і трудових пріоритетів, а також зростання потреби в перекваліфікації.

¹ Стаття надійшла до редакції: 13.08.2025

Received: 13 August 2025

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Науковці звертають увагу на поглиблення дисбалансів у секторі зайнятості в освіті, зокрема на нерівномірний розподіл фахівців між регіонами та освітніми рівнями, а також на зростання ролі неформального й дистанційного навчання. Питання взаємозв'язку освіти дорослих, довузівської підготовки та післядипломної освіти з ринком праці порушувалися у працях О. Олексюк, Т. Тарасової, М. Стельмах. В аналітичній записці Українського інституту розвитку освіти окреслено роль освіти впродовж життя у підвищенні професійної мобільності педагогічних працівників. Своєю чергою, О. Калашнікова й А. Гребенюк аналізують сучасні підходи до модернізації системи підготовки та перепідготовки кадрів в умовах воєнного стану.

Формулювання цілей дослідження. Основною метою дослідження є розробка та обґрунтування методологічних підходів до адаптації ринку праці України через систему безперервної освіти в умовах воєнного стану, а також визначення ефективних механізмів перепідготовки робочої сили. Дослідження зосереджене на комплексному аналізі трансформацій українського ринку праці під час війни, включаючи оцінку втрат у ключових секторах економіки, вивчення географії переміщення бізнесу та персоналу, а також аналіз статистики щодо ВПО і фахівців, які виїхали з країни.

Особливу увагу приділено дослідженню теоретичних основ безперервної освіти та розробці методологічних принципів адаптації робочої сили до

нових умов праці. На основі кейс-стаді досвіду Сумської громади у впровадженні програм безперервного навчання планується проаналізувати місцеві ініціативи з перепідготовки населення, а також оцінити ефективність співпраці між органами влади, закладами освіти та підприємницьким сектором.

Кінцевою метою є формування практичних рекомендацій щодо розширення програм безперервного навчання, зокрема механізмів фінансування, пропозицій для змін у державній політиці та законодавстві, а також стратегій зміцнення партнерства між усіма зацікавленими сторонами.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Представлена нижче схема (рис. 1) демонструє основні канали впливу повномасштабного вторгнення на структуру зайнятості, які функціонують як синергетичні чинники економічної деструкції. Вона відображає причинно-наслідковий зв'язок між війною, руйнуванням економічної інфраструктури, скороченням попиту на робочу силу та міграцією кадрів. Це наочний приклад того, як одночасне порушення виробничих ланцюгів і ринкової рівноваги трансформує ринок праці.

Зазначений механізм по-різному впливає на окремі сектори економіки. Найбільш вразливими виявилися капіталомісткі галузі з високою концентрацією виробництва (металургія, хімічна промисловість), тоді як сфера послуг, освіта та ІТ-технології демонструють відносно вищу стійкість завдяки можливостям швидкої адаптації й релокації [1].

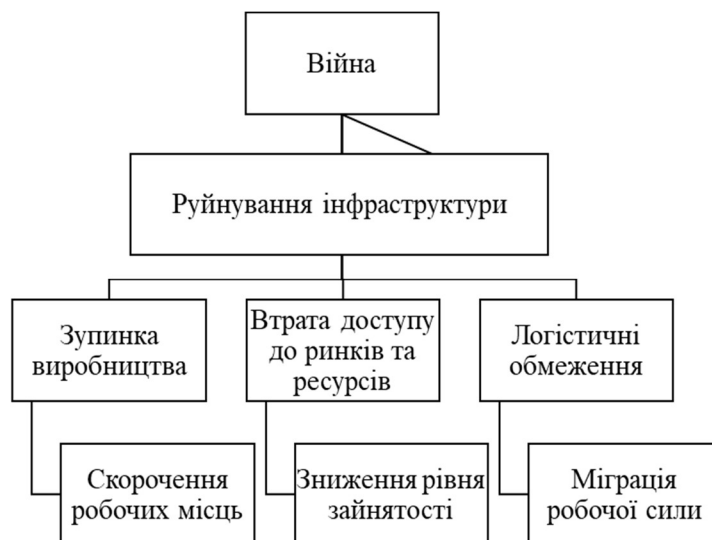

Рисунок 1 - Механізм впливу війни на зайнятість у секторальному розрізі

Джерело: побудовано автором за [1]

Структурні зрушення в українській економіці внаслідок повномасштабного вторгнення, що засвідчують кардинальну перебудову економічної архітектури країни та супроводжуються значними втратами у виробничому потенціалі й людському капіталі, наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 Динаміка ВВП України та змін у зайнятості за секторами економіки, млн осіб та %

Сектор економіки	Частка у ВВП (2021), %	Частка у ВВП (2023), %	Зайнятість (2021), млн осіб	Зайнятість (2023), млн осіб	Відносне скорочення зайнятості, %
Промисловість	20,3	13,2	2,5	1,5	-40,0
Сільське господарство	10,1	7,3	2,1	1,4	-33,3
Будівництво	6,9	4,2	0,9	0,5	-44,4
Освіта	6,1	5,4	1,5	1,2	-20,0
Транспорт і логістика	9,5	6,0	1,2	0,7	-41,7

Джерело: складено автором за [5]

Промисловість зазнала найбільших відносних втрат, скоротившись із 20,3% ВВП до 13,2%. Зайнятість у секторі впала на 40%, що еквівалентно втраті близько 1 мільйона робочих місць. Це відображає руйнування ключових промислових центрів на сході України, де були зосереджені металургійні комбінати та хімічні підприємства.

Будівництво демонструє найвищий рівень скорочення зайнятості (-44,4%) через призупинення інвестиційних проєктів, руйнування об'єктів інфраструктури та масову міграцію будівельників. Частка галузі у ВВП скоротилася з 6,9% до 4,2%, що свідчить про майже повну зупинку нового будівництва та переорієнтацію на відновлювальні роботи.

Транспорт і логістика втратили 41,7% зайнятості через блокування морських портів, руйнування залізничної інфраструктури та зміну торговельних маршрутів. Особливо суттєво блокада Чорноморських портів вплинула на експорт сільськогосподарської продукції, посилюючи кризу у суміжних галузях.

Сільське господарство, попри відносно менші втрати зайнятості (-33,3%), зазнало значного скорочення частки у ВВП через окупацію та мінування родючих земель. Втрата доступу до 20% сільськогосподарських угідь та руйнування зернових елеваторів критично вплинули на експортний потенціал галузі.

Освітня сфера демонструє найменший рівень скорочення зайнятості (- 0%) порівняно з іншими секторами, що відображає стратегічну важливість збереження освітнього потенціалу нації навіть в умовах війни. Частка освіти у ВВП знизилася з 6,1% до

5,4%, що свідчить про відносну стабільність галузі порівняно з виробничими секторами.

Особливість освітньої сфери полягає в її адаптивності до кризових умов. Масовий перехід на дистанційне навчання дозволив зберегти значну частину освітніх послуг, навіть у найскладніших умовах. Водночас фізичне руйнування закладів освіти (понад 3 000 шкіл зазнали пошкоджень або були повністю знищені) та масова міграція педагогічних кадрів створили додаткові виклики для галузі [2].

Унікальною рисою освітньої системи є її подвійна роль: з одного боку, вона зазнає втрат як споживач ресурсів, з іншого – виконує компенсуючу функцію, забезпечуючи перекваліфікацію кадрів для нових економічних реалій. Зростання попиту на IT-освіту, курси з відновлення та реконструкції, а також військово-технічні спеціальності демонструє високий адаптивний потенціал освіти.

Географічна диференціація також характерна для освітньої сфери: в окупованих та прифронтових зонах освітні послуги практично припинилися, тоді як у західних областях спостерігається перевантаження системи через приплив внутрішньо переміщених учнів та студентів. Це створює парадоксальну ситуацію одночасного дефіциту та надлишку освітніх ресурсів у різних регіонах країни.

Наведені дані охоплюють період від початку повномасштабного вторгнення та демонструють масштаби кризи в різних освітніх секторах. Особливу увагу привертає диференційований вплив війни на різні рівні освіти, що відображає як специфіку педагогічної діяльності, так і можливості адаптації в умовах воєнного стану (табл. 2)..

Таблиця 2 Диференційований вплив війни на різні рівні освіти, тис. осіб

Показник	Дошкільна освіта	Загальна середня освіта	Професійна освіта	Вища освіта	Загалом
Загальна кількість педагогів до війни, тис. осіб	185	485	125	405	1,200
Втрати внаслідок війни, тис. осіб	42	128	48	67	285
Внутрішньо переміщені педагоги, тис. осіб	28	85	35	32	180
Еміграція за кордон, тис. осіб	14	43	13	35	105
Рівень втрат, %	23	26	38	17	24
Працевлаштовані ВПО-педагоги, тис. осіб	18	56	18	25	117
Рівень працевлаштування ВПО, %	64	66	51	78	65

Джерело: складено автором за [2]

Українська освітня система втратила близько 285 тисяч педагогічних працівників (24% від довоєнної кількості), що становить критичну загрозу для її функціонування. Найбільші абсолютні втрати зафіксовані у загальній середній освіті (128 тис. осіб), що безпосередньо впливає на навчання мільйонів школярів.

Професійна освіта зазнала найбільших відносних втрат (38%), що пояснюється специфікою технічного навчання, потребою у спеціалізованому обладнанні та обмеженими можливостями дистанційного навчання. Це створює довгострокові ризики для підготовки кваліфікованих робітничих кадрів.

Дошкільна освіта демонструє значні втрати (23%), що особливо критично для молодих сімей та жінок на ринку праці [3]. Втрата 42 тисяч вихователів ускладнює соціальну адаптацію ВПО.

Загальна середня освіта зі рівнем втрат 26% стикається з викликами забезпечення базової освіти для всіх дітей, включно з внутрішньо переміщеними.

Вища освіта показує найменші відносні втрати (17%), що свідчить про більшу адаптивність та можливості дистанційного навчання у цьому секторі. Позитивним аспектом є високий рівень працевлаштування внутрішньо переміщених педагогів (65% загалом). Особливо успішною є адаптація викладачів вищої освіти (78%), що забезпечує відносну стабільність університетського сектору.

Еміграція 105 тисяч педагогів за кордон створює ризики «відтоку мізків» та ускладнює перспективи відновлення освітньої системи у післявоєнний період. Це потребує розробки спеціальних програм повернення та утримання кадрів. Аналіз представлених даних із вищезгаданих таблиць

дозволяє зробити висновок про системний характер трансформацій українського ринку праці.

Відповідно до проаналізованих даних, ключові тенденції включають:

1. Секторальну реструктуризацію – масштабне скорочення промислового виробництва компенсується зростанням ІТ-сектору та сфери послуг.
2. Географічну концентрацію – формування нових економічних центрів у західних областях України.
3. Професійну селективність – найвищі показники адаптації демонструють спеціалісти високотехнологічних галузей.

У контексті глобальних трансформацій, прискореної цифровізації, воєнних викликів та соціально-економічної нестабільності концепція освіти впродовж життя (Lifelong Learning) набула критичної значущості. Вона виходить за межі традиційного формального навчання і охоплює весь спектр освітніх процесів протягом життя людини – від раннього дитинства до похилого віку, включно з формальною, неформальною та інформальною освітою.

Концепція Lifelong Learning виникла у другій половині ХХ століття як відповідь на прискорення технологічного прогресу та трансформацію соціально-економічних відносин. У сучасних умовах, включно з глобалізацією, цифровізацією та воєнними конфліктами, вона набуває особливої актуальності як стратегічний інструмент адаптації людського капіталу.

Згідно з визначенням Європейської комісії, освіта впродовж життя – це «будь-яка навчальна діяльність, здійснювана протягом усього життя з метою підвищення знань, навичок і компетенцій у особистих, громадських, соціальних та/або професійних цілях» [4]. У сучасному українському контексті це поняття

потребує розширення з урахуванням специфіки воєнного стану та постконфліктного відновлення.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) визначає Lifelong Learning як «освітній процес, що охоплює всі форми навчання на всіх етапах життя, спрямований на розвиток особистості, професійної мобільності та участі в суспільному житті» [5].

В Україні, особливо в умовах війни, Lifelong Learning є також інструментом відновлення людського капіталу та перекваліфікації ВПО.

Сучасна парадигма освіти впродовж життя базується на таких принципах [6]:

- Безперервності – навчання як постійний процес, що не обмежується віковими рамками.
- Гнучкості – адаптація до індивідуальних потреб і життєвих обставин.

- Інклюзивності – доступність для всіх категорій населення.
- Практичної спрямованості – орієнтація на застосування знань у реальних умовах.
- Технологічної підтримки – використання сучасних ІКТ для забезпечення доступу.

У контексті розбудови сучасної системи навчання впродовж життя надзвичайно важливо розуміти особливості та функціональну взаємодоповнюваність формальної, неформальної та інформальної освіти.

З огляду на вищезгадане, порівняльна таблиця компонентів трьох типів освіти не лише структурує ключові характеристики кожної з форм, а й дає підґрунтя для глибшого аналізу потенціалу їхньої інтеграції у стратегічні моделі освіти майбутнього (табл 3).

Таблиця 3 Диференційований вплив війни на різні рівні освіти, тис. осіб

Компонент	Формальна освіта	Неформальна освіта	Інформальна освіта
Приклади	Школа, університет	Курси, тренінги, вебінари	Самоосвіта, досвід роботи
Сертифікація	Диплом, сертифікат державного зразка	Сертифікат/довідка	Відсутня
Гнучкість	Низька	Висока	Максимальна
Основна мета	Базова освіта	Підвищення кваліфікації	Самореалізація, адаптація

Джерело: складено автором за [5]

Формальна освіта є базовим, інституційно впорядкованим елементом освітньої системи. Вона передбачає чітко визначену структуру, стандартизовані результати навчання та офіційну сертифікацію. Її перевагою є визнання на державному рівні, що забезпечує доступ до формального ринку праці. Проте вона характеризується низькою гнучкістю, що робить її менш адаптивною до швидких змін у соціально-економічному середовищі.

Неформальна освіта, своєю чергою, відіграє дедалі важливішу роль у професійному зростанні та перекваліфікації. Курси, тренінги та вебінари дозволяють оперативнo оновлювати знання й навички відповідно до потреб ринку. Її гнучкість і прикладна спрямованість дають змогу швидко реагувати на запити економіки знань. Хоча результати неформального навчання можуть не мати такої ж ваги, як диплом формальної освіти, вони дедалі частіше визнаються роботодавцями, особливо в інноваційних секторах.

Інформальна освіта є фундаментальною складовою концепції Lifelong Learning, яка забезпечує постійне самонавчання, рефлексію та здобуття досвіду в

побутових і професійних контекстах [7]. Вона не передбачає сертифікації, проте має максимальну гнучкість і високий ступінь персоналізації. Її основна мета – самореалізація та соціальна адаптація, що особливо важливо в умовах кризових або швидкозмінних ситуацій, як-от війна, міграція чи техногенні зсуви.

Таким чином, важливо розуміти не лише відмінності, а й потенціали синергії між різними формами освіти. У системі Lifelong Learning ці три компоненти не суперечать одне одному, а навпаки – доповнюють, формуючи цілісне освітнє середовище, здатне забезпечити людині сталість розвитку протягом усього життя.

В умовах воєнного стану Україна розробляє власну модель державної підтримки перекваліфікації, що враховує специфічні потреби країни. У 2022-2024 роках реалізовано низку програм перекваліфікації для ВПО, спрямованих на їх професійне відновлення та інтеграцію на ринку праці. Загалом участь у програмах взяли близько 120 тисяч осіб, при цьому загальний бюджет становив 2,05 млрд грн, а середній рівень

працевлаштування після проходження навчання – 73%.

Наймасштабнішою стала програма «Нові можливості», що охопила 45 тис. учасників та отримала найбільше фінансування (850 млн грн), забезпечивши рівень працевлаштування на рівні 72%. Програма «Цифрові навички», орієнтована на розвиток ІТ-компетенцій, охопила 32 тис. учасників, із показником працевлаштування 68%. Найвищу ефективність продемонструвала програма «Зелена економіка», яка попри відносно невелике охоплення (18 тис. учасників) і менший бюджет (320 млн грн), забезпечила 78% працевлаштованих. Значних результатів досягла і програма «Соціальні послуги», що охопила 25 тис. осіб та досягла рівня працевлаштування 75% [8].

Ці дані свідчать про важливість адресних і секторально орієнтованих програм перекваліфікації для ВПО, а також про перспективність розвитку навчання у сферах зеленої економіки, соціального захисту та цифрових технологій як стратегічних пріоритетів політики зайнятості в умовах війни та під час післявоєнного відновлення.

Освіта впродовж життя в сучасних умовах трансформується з індивідуальної потреби у стратегічний національний ресурс. Для України це особливо актуально з огляду на необхідність повоєнного відновлення та інтеграції в європейський

освітній простір. Деякі громади вже розвивають цю ініціативу. Зокрема, Сумська міська територіальна громада демонструє ефективний підхід до формування екосистеми безперервної освіти, відповідаючи на військові виклики та потреби ринку праці. Починаючи з 2022 року, громада реалізує низку проєктів, спрямованих на перекваліфікацію, цифрову грамотність, мовну підготовку та інтеграцію ВПО у місцеву економіку [9].

Сумська громада, яка об'єднала 47 населених пунктів із населенням понад 290 тисяч осіб, стала показовим прикладом успішного впровадження концепції освіти впродовж життя (Lifelong Learning) в умовах децентралізації в Україні. Економіка громади є диверсифікованою й охоплює промисловість (машинобудування, хімічна галузь), сферу послуг та аграрний сектор.

Серед найбільш відомих ініціатив громади: програма «Освіта без перерв» (2022-дотепер) – короткострокові курси з ІТ, підприємництва, дизайну та фінансової грамотності; Центр адаптивної освіти для ВПО – модульні тренінги й профорієнтаційна підтримка; освітній хаб «Суми вчаться» – публічно-приватна платформа для інтеграції формального й неформального навчання [10].

На рисунку 2 відображено динаміку залучення учасників до системи LLL у Сумській громаді.

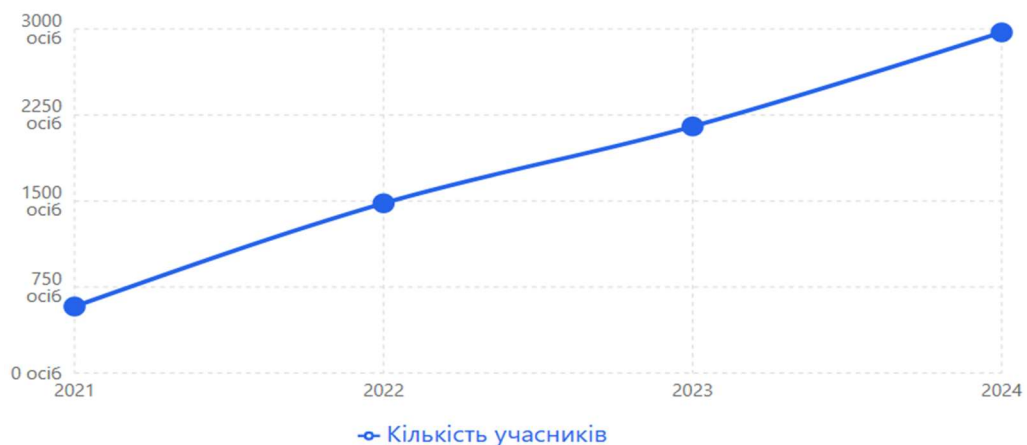

Рисунок 2 - Кількість учасників в системі LLL у Сумській громаді

Джерело: побудовано автором

Графік демонструє стабільне зростання кількості учасників – від 580 осіб у 2021 році до 2970 осіб у 2024 році. Особливо помітним є стрибок між 2021 та 2022 роками (збільшення більш ніж удвічі), після чого зростання зберігається, але відбувається більш рівномірними темпами.

Аналіз статистичних даних Сумського міського центру зайнятості свідчить про суттєвий позитивний вплив програм професійної перекваліфікації на стан місцевого ринку праці. Насамперед простежується стійка тенденція до зниження рівня безробіття: з 8,7%

у базовому 2021 році він поступово зменшився до 6,2% у 2024 році, що становить скорочення на 2,5 процентного пункту. Це підтверджує ефективну інтеграцію учасників програм у нові сфери зайнятості та підвищення їх конкурентоспроможності [11].

Позитивна динаміка спостерігається і в контексті зростання середньої заробітної плати. Випускники програм перекваліфікації продемонстрували збільшення доходів на 35,7% протягом двох років, що суттєво перевищує аналогічний показник контрольної групи (18,2%). Це свідчить про економічну

ефективність програм та їхній безпосередній вплив на підвищення добробуту населення.

Крім того, відзначається поступова диверсифікація структури зайнятості. Частка працевлаштованих у сфері інформаційних технологій зросла з 4,1% до 7,3%, а у секторі зелених технологій – з 2,8% до 5,1%. Такі зміни

відображають орієнтацію регіональної політики зайнятості на розвиток перспективних, інноваційних галузей, що відповідають викликам сучасної економіки та глобальним тенденціям сталого розвитку.

Таблиця 4 Роль учасників Сумської громади у концепції «потрійної спіралі»

Учасник	Тип установи	Основна роль	Внесок у програми
Сумська міська рада	Орган місцевого самоврядування	Координація та фінансування	40% бюджету
СумДУ	Заклад вищої освіти	Науково-методичне забезпечення	Розробка 12 програм
Сумський коледж	Професійна освіта	Практичне навчання	8 спеціальностей
ТОВ «Суміхімпром»	Промислове підприємство	Стажування та працевлаштування	150 робочих місць
«Сумська ІТ-асоціація»	Об'єднання підприємств	Визначення потреб ринку	89% ІТ-програм
Центр зайнятості	Державна служба	Профорієнтація	База даних безробітних

Джерело: складено автором за [11]

Сумська громада реалізувала інноваційну модель партнерства, що базується на концепції «потрійної спіралі» (влада – освіта – бізнес), адаптованої до локальних умов. Компоненти моделі розподіляються наступним чином: місцева влада забезпечує координацію, фінансування та політичну підтримку; освітні установи відповідають за розробку програм, викладання та сертифікацію; бізнес-спільнота визначає потреби ринку, надає практичну базу та створює робочі місця. У таблиці 4 наведено приклади ролей і внесків основних учасників цих програм [12].

Рекомендації для розширення програм освіти впродовж життя. Фундаментальною передумовою успішного розвитку освіти дорослих є формування екосистемного підходу, який інтегрує формальні та неформальні освітні процеси. Такий підхід передбачає створення синергії між державними інституціями, приватним сектором, громадськими організаціями та освітніми установами різних рівнів. Особливо важливо враховувати специфічні потреби різних категорій дорослих учнів: працівників, які потребують перекваліфікації, осіб похилого віку, ВПО, безробітних та інших соціально вразливих груп.

Державне фінансування має здійснюватися через створення цільових бюджетних програм на національному, регіональному та місцевому рівнях. Пропонується запровадження системи освітніх ваучерів для дорослих, які дозволяють громадянам самостійно обирати освітні програми та постачальників послуг [13]. Такий механізм стимулюватиме конкуренцію серед провайдерів освітніх послуг і підвищуватиме якість навчання.

Приватний сектор має стати ключовим партнером у фінансуванні освіти дорослих через механізми корпоративного навчання та розвитку. Пропонується запровадження податкових стимулів для підприємств, що інвестують у навчання працівників, зокрема податкову знижку на прибуток у розмірі 100% від суми витрат на професійне навчання персоналу. Ефективним механізмом є також створення галузевих фондів розвитку людських ресурсів, що формуються за рахунок внесків роботодавців та спрямовуються на фінансування програм перепідготовки та підвищення кваліфікації. Подібні моделі успішно функціонують у Франції, Німеччині та інших європейських країнах.

Сучасна законодавча база України недостатньо регулює сферу освіти дорослих, що створює

перешкоди для її системного розвитку. Необхідно прийняття спеціального закону «Про освіту дорослих», який визначив би правові, організаційні та фінансові засади функціонування системи безперервного навчання. Ключовими елементами такого закону мають стати: визначення статусу та повноважень постачальників освітніх послуг для дорослих; встановлення стандартів якості неформальної освіти; створення системи валідації неформального та інформального навчання; регулювання питань фінансування та оподаткування освітніх ініціатив [14].

Ефективне управління освітою дорослих потребує створення спеціалізованих інституційних структур. Пропонується утворення Національного агентства з розвитку освіти дорослих при Кабінеті Міністрів України, яке координувало б діяльність різних відомств та забезпечувало міжсекторальну співпрацю. На регіональному рівні доцільно створення центрів координації освіти дорослих, які виконували б функції моніторингу потреб ринку праці, планування освітніх програм, координації діяльності провайдерів та забезпечення якості послуг.

Критично важливим є створення національної системи акредитації постачальників освітніх послуг для

дорослих та сертифікації освітніх програм [15]. Така система має базуватися на міжнародних стандартах якості та передбачати регулярний моніторинг ефективності навчання.

Висновки. Незважаючи на всі виклики, що наразі постали перед вітчизняною освітньою галуззю, формування сталого середовища для розвитку освіти впродовж життя потребує системної державної політики, цільового фінансування, нормативно-правового оновлення та потужної міжсекторальної взаємодії.

Україна має всі передумови, щоб зробити освіту дорослих (LLL) ключовим інструментом економічного відновлення, соціальної інтеграції та стійкості в умовах воєнних викликів і трансформації ринку праці. Впровадження відповідних рекомендацій потребує політичної волі, міжвідомчої координації та тривалих інвестицій.

Однак потенційні вигоди від розвитку освіти дорослих – підвищення продуктивності праці, зниження безробіття, соціальна інклюзія та особистісний розвиток громадян – значно перевищують необхідні витрати.

Література:

1. Wang Y. Educational aid and soft power: the case of the EU and Ukraine. *Highlights in business, economics and management*. 2025. Т. 47. С. 137-144. DOI: <https://doi.org/10.54097/nrn3t078>.
2. Дослідження сфери освіти в Україні: до більшої результативності, справедливості та ефективності. *World Bank Group*. 2019. URL: <https://documents.worldbank.org/curated/en/790931568661644788/pdf/Overview.pdf>.
3. Schleicher A., Scarpetta S. Survey of Adult Skills 2023: Insights and Interpretation. Paris : OECD Publishing, 2024. 42 p. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/support-materials/2024/12/survey-of-adult-skills-2023_1ab54c9e/PIAAC2024_InsightsInterpretations_FULL.pdf.
4. Gavrysh I., Kalashnyk T., Rudiuk R. Transformation of higher education in Ukraine in the context of globalization. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2024. Т. 14, №1. С. 146-151. DOI: <https://doi.org/10.33543/j.140141.146151>.
5. Ukraine: Gross domestic product (GDP) from 1996 to 2030. *Statista*. 2025. URL: <https://www.statista.com/statistics/296140/ukraine-gross-domestic-product>.
6. Cooke F. L., Dickmann M., Parry E. Building sustainable societies through human-centred human resource management: emerging issues and research opportunities. *The International Journal of Human Resource Management*. 2022. Т.33, №1. С.1-15. DOI: <https://doi.org/10.1080/09585192.2021.2021732>.
7. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. *Organisation for Economic Cooperation and Development*. 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2023_e13bef63-en.html.
8. Future of Jobs Report 2023. *World Economic Forum*. 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf.
9. 5th global report on adult learning and education: citizenship education: empowering adults for change. *UNESCO Institute for Lifelong Learning*. 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381666>.
10. OECD Skills Outlook 2023 : Skills for a Resilient Green and Digital Transition. *Organisation for Economic Cooperation and Development*. 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-skills-outlook-2023_27452f29-en.html.
11. Wæraas A., Dahle D. Y. When reputation management is people management: Implications for employee voice. *European Management Journal*. 2020. Vol. 38, № 2. P. 277-287. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.emj.2019.08.010>.
12. Trends in Adult Learning : New Data from the 2023 Survey of Adult Skills. *Organisation for Economic Cooperation and Development*. 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/trends-in-adult-learning_ec0624a6-en.html.
13. Nechitailo I., Alieva A. Resilience of the educational system in conditions of global social upheavals: the ratio of centralisation and autonomy (Ukrainian experience for Europe). *Innovation: the European journal of social science research*. 2025. С. 1-22. DOI: <https://doi.org/10.1080/13511610.2025.2462959>.
14. Liu F., Wu Y., Tan R. Role of education in poverty reduction: macroeconomic and social determinants from developing economies. *Environmental science and pollution research*. 2021. Т. 28. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11356-021-15252-z>.
15. Education. *World Bank Group*. 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/education/overview>.

References:

1. Wang, Y. (2025). Educational aid and soft power: The case of the EU and Ukraine. *Highlights in Business, Economics and Management*, 47, 137-144. <https://doi.org/10.54097/nrn3t078>.
2. The World Bank. (2019). *Education sector overview in Ukraine*. <https://documents.worldbank.org/curated/en/790931568661644788/pdf/Overview.pdf>.
3. Schleicher, A., & Scarpetta, S. (2024). *Survey of Adult Skills 2023: Insights and Interpretation*. OECD Publishing, URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/support-materials/2024/12/survey-of-adult-skills-2023_1ab54c9e/PIAAC2024_InsightsInterpretations_FULL.pdf.
4. Gavrysh, I., Kalashnyk, T., & Rudiuk, R. (2024). Transformation of higher education in Ukraine in the context of globalization. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 14(1), 146-151. <https://doi.org/10.33543/j.140141.146151>.
5. Statista. (2025). *Ukraine: Gross domestic product (GDP) from 1996 to 2030*. <https://www.statista.com/statistics/296140/ukraine-gross-domestic-product>.
6. Cooke, F. L., Dickmann, M., & Parry, E. (2022). Building sustainable societies through human-centred human resource management: Emerging issues and research opportunities. *The International Journal of Human Resource Management*, 33(1), 1-15. <https://doi.org/10.1080/09585192.2021.2021732>.
7. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>.
8. World Economic Forum. (2023). *Future of Jobs Report 2023*. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf.
9. UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2022). *5th global report on adult learning and education: citizenship education: empowering adults for change*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381666>.
10. Organisation for Economic Cooperation and Development. (2023). *OECD Skills Outlook 202 : Skills for a Resilient Green and Digital Transition*. <https://doi.org/10.1787/27452f29-en>.
11. Wæraas, A., & Dahle, D. Y. (2020). When reputation management is people management: Implications for employee voice. *European Management Journal*, 38(2), 277-287. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2019.08.010>.
12. Organisation for Economic Cooperation and Development. (2023). *Trends in Adult Learning*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ec0624a6-en>.
13. Nechitailo, I., & Alieva, A. (2025). Resilience of the educational system in conditions of global social upheavals: The ratio of centralisation and autonomy (Ukrainian experience for Europe). *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 1-22. <https://doi.org/10.1080/13511610.2025.2462959>.
14. Liu, F., Wu, Y., & Tan, R. (2021). Role of education in poverty reduction: Macroeconomic and social determinants from developing economies. *Environmental Science and Pollution Research*, 28. <https://doi.org/10.1007/s11356-021-15252-z>.
15. World Bank Group. (2025, September 17). *Education*. <https://www.worldbank.org/en/topic/education/overview>.

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License